

UZ NOVIJE ISTRAŽIVANJE GOVORA „ŠTOJA“

Naziv *štoji* odnosi se na skupinu sela i govora južnoga Gradišća i susjednih govora u Mađarskoj. To su govori koji imaju zamjenicu *što* za 'što / was / mi', a nisu Vlahi, koji jesu štokavci. I štoji se katkad nazivaju *štokavci*¹. Neweklowsky dio govora te skupine svrstava među čakavce, jer imaju sve važnije osobine čakavske, samo imaju zamjenicu *što*.

Istraživanja govora Štoja dio su istraživanja svih „gradišćanskohrvatskih“² govora – govora Hrvata u nekadašnjoj zapadnoj Ugarskoj, što je danas većinom u Austriji, nešto u Slovačkoj, zatim u drugim dijelovima Austrije – u Donjoj Austriji, u Slovačkoj te Češkoj, južnoj Moravskoj.³ Naravno, hrvatske govore u Mađarskoj treba gledati i kao dio svih hrvatskih govora u Mađarskoj, gdje su zastupljena sva tri hrvatska narječja, kao i neki prijelazni govori, kao što je slučaj sa štojskim govorima, a među gradišćanskohrvatskim govorima također ima i štokavskih i kajkavskih govora.

Štojski su govori, kao i gradišćanskohrvatski govori i drugi govori u Gradišću i Mađarskoj, istraživani u okviru triju istraživanja – (a) preglednoga istraživanja, (b) leksikografska istraživanja za *Gradišćanskohrvatski rječnik*, (c) istraživani su u okviru geolingvističkoga istraživanja – jezične geografije za *Općeslavenski lingvistički atlas*, jedan govor (Čemba), i dijalektne geografije za Hrvatski jezični atlas (dva govora: Čemba i Četar).

Usprkos poznatim veoma specifičnim značajkama i raznolikosti, za hrvatski jezik nisu još obavljena u potpunosti fundamentalna istraživanja kako bi se dobila prava slika u raznolikosti jezika, narodnih govora na terenu. Počeci istraživanja narodnih govora hrvatskoga jezika padaju vrlo rano, ali zbog političkoga položaja Hrvata opsežnije tek na početku 20. st. i posebno nakon II. svjetskoga rata. Među prvim zvučnim zapisima jezika na svijetu uopće, nalazi se i hrvatski jezik – s početka 20. st. (i štokavski i čakavski i kajkavski, neki od njih u dijaspori). (Phonogrammarchiv)

Osnovna slika govora, jezičnoga pejzaža, omogućuje se istraživanjima po principima lingvističke geografije – po ravnomjernoj mreži punktova, točaka, odabranih mjesnih govora, uvjetnom (nepravilnom) koordinatnom sustavu – na svakih nekoliko određenih kvadratnih kilometara istražuje se jedan punkt, što može biti gušće ili rjeđe, prema koncepciji (npr. po današnjoj administrativnoj podjeli Hrvatske u svakoj općini jedan govor).

U dijalektologiji, za jezični kontinuum, jezik, dijasistem narodnih govora, mreža nije pravilan koordinatni sustav zbog geografskih osobina terena, koji nije jednolično naseljen («normalno» naseljen teren, nasuprot moru, jezerima, močvarama, visokim gorama itd.). Na taj se način dobije najbolja slika stanja jezičnoga kontinuuma, pejzaža, raznolikosti narodnih govora na terenu.⁴

¹ Tako se i jedno njihovo folklorno društvo naziva.

² Naziv *gradišćanskohrvatski* ustalio se za hrvatske govore u Gradišću, susjedne govore u zapadnoj Mađarskoj (što je prije bila zapadna Ugarske), u Slovačkoj i Češkoj.

³ O ovoj temi govorio sam na dva skupa: a) pod naslovom *Štoji – novija istraživanja*, na IX. Međunarodnom kroatističkom znanstvenom skupu u Pečuhu (2008); b) pod naslovom *Istraživanje jezika gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj*. Međunarodni znanstveni skup *Prošlost i sadašnjost gradišćanskih Hrvata (1532 – 2007)*, Kisegu (2007).

⁴ Putpuna geografska istraživanja hrvatskoga teritorija, topografska snimanja zemljišta, obavljena su u Hrvatskoj u 19. st., čak i geodetsko-katastarska izmjera, tj. ucrtane su sve površine, zemljišta, jesu li polja, livade, šume, vode rijeke. Obavljena su i druga kartografska istraživanja – hidrološka fitološka, fitonimska – a za jedan od bitnih elemenata nacionalnoga identiteta – za jezik nisu obavljena. U Austriji, odnosno kasnije Austro-

Europski narodi i zemlje vodeći u jezikoslovlju to su davno uradili – krajem 19. stoljeća Francuzi i Nijemci obavili su ta istraživanja. Metodologija se razlikovala: Francuzi⁵ rjeđa mreža, manje punktova - više građe (riječi i oblika), Nijemci gušća mreža govora, više punktova – manje građe. Tada je istraženo i područje Bosne i Hercegovine⁶, Talijani su ta istraživanja obavili početkom 20. st., Rumunji pred II. svjetski rat, Slovaci, Česi i Mađari nakon njega.

Za *Njemački jezični atlas (Der Deutsche Sprachatlas, osnivač G. Wenker)*, u 19. st. skupljeni su podaci za više od 40.000 mjesnih govora, mjesta. Od 1926. do 1933. istraživana je Austrija (3.628 mjesta), pa Gradišće (28 mjesta). Do danas građa ima preko 51.000 upitnika iz više od 49.000 mjesta, tako da je to po građi i kartografski najkompleksnija dokumentacija jednoga jezika, čemu je dodano i istraživanje jidiša.

Geolingvistička istraživanja mađarskoga jezika bila su intenzivna od 1949. do 1964. godine. Novim istraživanjem obuhvaćeni su i mađarski govori u Gradišću, četiri punkta.⁷ Radi se i na atlasu njemačkoga jezika u Mađarskoj – *Ungarndeutscher Sprachatlas*. Upitnik sadrži 600 riječi, s pitanjima na mađarskom jeziku, a odnosi se na seoski leksik. Izašao je već jedan svezak.⁸

Godine 1996. zasnovan je u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje *Hrvatski jezični atlas* (voditelj M. Lončarić). Atlas bi trebao obuhvatiti a) punktove (odabrane mjesne govore) hrvatskoga jezika, i manjinskih jezika u Hrvatskoj, b) hrvatske govore izvan Hrvatske, u Bosni i Hercegovini te dijaspori. Da se ubrza istraživanje, odlučeno je da se istražuje po upitniku za srednjojužnoslavenski dijasistem, srednjojužnoslavenske jezike (hrvatski, srpski, bošnjački, crnogorski jezik), za koji je građa skupljana u okviru projekta *Srpsko-hrvatski dijalektološki atlas* u organizaciji Međuakademijskoga odbor za dijalektologiju, u koji su bili uključeni i predstavnici JAZU, iz Hrvatske. Taj je projekt napušten. Po njemu je bilo istraženo 2/3 od oko 290 predviđenih punktova u Hrvatskoj. Također je zaključeno da se najprije istraže hrvatski govori u zemlji, BiH i dijaspori. Mreža punktova ima oko 400 mjesnih govora (od toga 109 kajkavskih, 102 čakavski, 189 štokavskih. Pretpostavljalo se da će se kroz jedno, najviše dva financijska razdoblja istražiti svi preostali punktovi, željeli smo da se to završi u 20. st. Na žalost, zbog izostanka realnoga financiranja, ta istraživanja nisu ni danas završena.⁹ Gotova su istraživanja čakavskih punktova. Pri kraju su istraživanja kajkavskih punktova (još dvadesetak – 1/5, u okviru projekta *Istraživanje kajkavskoga narječja*), dok je ostalo sedamdestak štokavskih punktova – 1/3, iako su većina Hrvata štokavci.

Ugarskoj monarhiji, treća, potpuna topografska izmjera (nazvana *Kuhnova*) obavljena je od 1869. do 1887. (u mjerilu 1:75.000 u 1079 listova).

⁵ Za *Jezični atlas Francuske (l'Atlas linguistique de la France)*, osnivač Jules Gilliéron i Edmond Edmont u godinama 1897-1900. skupili su građu iz 639 mjesta.

⁶ Građa je ostala neobrađena i neobjavljena, a ponovno je Bosna i Hercegovina istražena sedamdesetih godina prošloga stoljeća (naravno, sudjelovali su i dijalektolozi iz Hrvatske).

⁷ Das burgenländisch-ungarische Imre Samu Sprachinstitut in Unterwart sammelt im Auftrag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften alte burgenländisch-ungarische Wörter und Ausdrücke. So soll ein Sprachatlas entstehen. Die Befragungen durch die Mitarbeiter des Unterwarter Institutes erfolgen in Oberpullendorf, Siget in der Wart, Oberwart und Unterwart. Burgenland ORF, 11.iv. 2012.

⁸ Veoma je zanimljivo, kao što sam o tome već pisao, da je moj ispitanik za Hrvatski jezični atlas u Hajmašu - Nagyhajmás (Joško Kosonić) bio prije toga informator i za atlas njemačkoga jezika. U njegovu djetinjstvu bila je tamo obična trojezičnost (mađarsko-njemačko-hrvatska). Čilaš+Lončarić.

⁹ Adekvatna istraživanja za makedonski atlas, oko 400 punktova, završena su 2005. godine.

Kako nije bilo novaca za terenska dijalektološka istraživanja, odlučili smo obrađivati građu prikupljenu prije. Odlučio sam da se najprije izrade fonološki opisi (opisi fonemnih sustava – razlikovnih glasova i prozodijskih sustava, akcenta) čakavskih punktova, izabranih mjesnih govora čakavskoga narječja u mreži Atlasa, koji će se izdati kao jedan svezak od triju (drugi i treći svezak sadržavat će fonološke opise štokavskih i kajkavski punktova). Odlučili smo se za to iz više razloga. Građa je prikupljana preko pola stoljeća, u koje se vrijeme demografsko stanje, a time i jezično, bitno promijenilo (migracije – dnevne i stalne, urbanizacija, opće školovanje, agresivni utjecaj masovnih medija). Istraživanja su obavljali istraživači različitih osposobljenosti, znanja i sposobnosti, od završenih kroatista do akademika i vrhunskih svjetskih dijalektologa i lingvista. Istu pojavu u različitim govorima zapisali su različiti istraživači na različit način, s jedne strane, a različite pojave u pojedinim govorima zapisali su različiti istraživači na isti način. Bila su takva iskustva na početku izrade *Općeslavenskoga lingvističkog atlasa*, i kada se tamo uočio taj problem, vidjelo se da se moraju podaci svesti na „isti nazivnik“, ujednačiti, homologizirati. Prišlo se izradi fonoloških opisa pojedinih punktova – za hrvatske, srpske, bošnjačke, crnogorske, slovenske i makedonske govore. To su napravili i lužički Srbi za svoje punktove i dijelom Poljaci za svoje. Izrađeno je fundamentalno djelo, prvo takvo ne samo među slavenskim jezicima nego i na svijetu – *Fonološki opisi srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih općeslavenskim lingvističkim atlasom*.¹⁰ U OLA uključena su tri govora u Austriji (Čemba, Stinjaki, Pajngrt), i tri u Mađarskoj (Pogan, Dušnok, od gradišćansko-hrvatskih Homok).¹¹

Za *Hrvatski jezični atlas* odabrano je u Austriji 9 govora, u Mađarskoj više (18), jer ima znatno više različitih skupina govora, koje su trebale biti zastupljene, u Slovačkoj tri i u Češkoj jedan govor.¹²

U istraživanju hrvatskih govora u Mađarskoj za HJA, i to u zapadnoj, otkriće mi je bio govor Bizonje. (Neweklowsky, u najboljoj knjizi o govorima u Gradišću i okolnim krajevima, spominje selo, ali ga nema na karti govora toga područja.) A to je jedan od najočuvanijih gradišćansko-hrvatskih govora u Mađarskoj, naravno u generaciji koja ga je govorila kada sam ja istraživao (zadnjega desetljeća prošloga stoljeća). Naravno, to je bio isti govor kao i u Čunovu, ali se u Čunovu brzo mijenjao zbog slovačkoga jezika, koji je također slavenski, a od nejužnoslavenskih jezika najbliži mu je.

Kako za hrvatski jezik još uvijek nisu provedena sva istraživanja za atlas, to je najvažniji zadatak hrvatske znanosti i kulture. (Nije nam nikakva utjeha da ta istraživanja nisu završena ni za slovenski jezik.)

Istraživanje leksika znatno je obimniji i dugotrajniji zadatak.

✠ * ✠ * ✠

¹⁰ Kasnije su slično izrađeni fonološki opisi 29 svjetskih književnih jezika, što je objavljeno na engleskom jeziku u *Handbook of the International Phonetic Association*. Među njima je i fonološki opis hrvatskoga književnog jezika (Lončarić, Landau, Horga, Škarić).

¹¹ Homok (Umok) je i punkt *Općeslavenskoga lingvističkog atlasa* (OLA), pa bi bolje bilo kao punkt HJA uzeti govor Vedešina (Hedešin; Hedešgég).

¹² Sa Židanom je bilo malo problema – najprije ga je istražila kolegica mr. Snježana Strčić-Marčec, ali je to zbog tragičnih okolnosti negdje zametnuto (napustila nas je zbog teške bolesti 2001.), pa sam 2004. godine to ponovno ja istražio. Nadam se da ćemo naći i građu kolegice Snježane te ćemo onda moći usporediti.¹²

Ovdje neću prikazati cjelokupnu povijest istraživanja štojskih govora, što je poznato (za starija razdoblja v. Neweklowski 1979). Osvrnut ću se na svoja istraživanja, pregledna, preliminarna, i na istraživanja za *Hrvatski jezični atlas*. Istraživanja za HJA gradišćansko-hrvatskih govora, kao i drugih govora u dijaspori, intenzivirali smo nakon 1987. godine, i posebno nakon 1989., u okviru međunarodnoga projekta koji su vodili profesori Neweklowsky i Nyomárkay.

Štojski govori su štokavskočakavski prijelazni govori, a po Neweklowskom u njima pretežu čakavski elementi. Od Vlaha razlikuje ih *-l* u *l*-participu, imaju *vɔ* u **vɔzeti*, *kresti za krasti*, *črɛn za crɛn* i još neke pojedinosti.

Razgraničenje od čakavaca ikavaca južnoga Gradišća nije tako izrazito, tj. postoji postupni prijelaz, s djelomičnim jednakostima i razlikama. Sigurno su čakavski govori oni koji imaju umekšani ploziv *ʃ*, prema afrikati u štoja. Zajedničko im je proteza *v-* (*vučiti*), prijelaz *ʃ > j*, lik *vlići* i neke leksičke razlike, npr. *petěh*, prema *pěvac*. Jasna je kao granica izoglosa *štili – tili*.

Neweklowsky je u štoje svrstao mjesta: u Austriji > Milištrof (Miedlingsdorf), Sabara (Zauberbach), Čajta (Schachendorf), Čemba (Schandorf); u Mađarskoj > Narda, Čatar // Četar, (Csatár), a pod pitanje je stavio Hrvatske Šice (Hrvátlövő) i Petrovo Selo (Szentpéterfa).¹³

Moja su istraživanja su bila dvije vrste: za *Hrvatski jezični atlas* (HJA), po jedinstvenom upitniku, i pregledno, preliminarno istraživanje, kratko, preliminarno istraživanje svakoga mjesnoga govora, nekih u više navrata. Za HJA istraženi su Čemba u Austriji i Četar u Mađarskoj.

Kod Štoja posebno je karakterističan razvoj slogotvornoga *r* (*r*) i važno pitanje porijekla govora. To su govori ikavski s nekim ekavizmima.

Neweklowsky je sažeo dotadašnje spoznaje o slogotvornom *r*, To je slijed s popratnim vokalom *a*, dakle *ar*, u Čembi i Vincietu, i to obično u naglašenom slogu, dok se u nenaglašenom čuva slogovno *r*. Zbog parcijalne metatakse naglaska u Čembi i kraćenja vokala u prednaglasnom položaju te duljenju izvan ultime, ne može se uvijek pretpostaviti kvantiteta slogovnoga *r*. Za Vinciet može se pretpostaviti da je dugo pokraćeno, npr. *k'a:rf – krv'a:vin*. U Čajti (koja je najbliža Čembi na austrijskoj strani), Šicama, Nardi, Četaru (najbliži Čembi u Mađarskoj)¹⁴ razvio se slijed s popratnim vokalom *e*, dakle slijed *er*, ali u svim položajima, dakle i pod naglaskom i nenaglašeno, npr. *g'erlica*, *p'e:rvo* (od *prvo*) – *kervluón*. Zanimljiva je pojava u Čajti da je taj *e* otvoren, dakle *'(æ – čak i a*, dakle glas tipa *a*, zatvoreniiji i pomaknut prema *e*), npr. *m'ėru*, *'uvečėr*. Moglo bi se reći – kajkavski razvoj. U Čajti je i *d'ober*, *v'iter*, prema inače *a* za poluglas, npr. *vūzak*, *r'ekal*. Dakle, za *er* moglo bi se polaziti od slogovnoga *r* u osnovi. U skladu s tom prvenstveno kajkavskom crtom, imamo *e* i u Isg. lične zamjenice 1. l., dakle *iz m'e:non*, ne samo u Čajti nego i u Čembi, Nardi i Četaru. (Zato je i izabran i jedan govor sa *er* za HJA, upravo Četar.)

¹³ Moja istraživanja pomogli su, osim hrvatske, također austrijska strana (Landesarchiv und Landesbibliothek Željezo, *Ost-West-Projekt* Austrijske akademije, Znanstveni institut gradišćanskih Hrvata, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar) i mađarska strana (Visoka škola u Sombatelju), na čemu im i ovaj put zahvaljujem.

¹⁴ Poznato je da je na mjestu starijega hrvatskoga, odnosno panonskoslavenskoga („slovenskoga“) slogotvornoga *r* u mađarskom jeziku u starih posuđenica slijed vokala +*r*, npr. *csetörtek*, *szerda*. Zanimljivo je da je u balatonskih Hrvata, 'Raca', južno od Blatnog jezera, slogotvorno *r* dalo slijed *r+e*, npr. *breda*, *prest* u Sentpalu (*Somogyszentpál*). Tamo je bilo moguće istražiti govor za HJA, nekoliko je osoba još govorilo hrvatski, dok u Budžaku (Buzsák) i drugim mjestima u kojima je bilo Hrvata nisam našao govornika hrvatskoga jezika.

Moja su istraživanja potvrdila ono što je rečeno za sudbinu slogotvornoga *r*. Nije bilo podataka za Šice i Petrovo Novo Selo.

U Šicama na mjestu slogotvornoga *r* dolazi i slijed *er* i slogovno *r*, ali ne samo kao pozicijske varijante, nego je i u naglašenom slogu jedno i drugo, upravo u jednim leksemima jedno, a u drugima drugo. Vokal *e* je u tom slijedu otvoren, npr. *kerf*, *xerš*, *xerzal*, ali *p'rvi*, *prst*, *t'rga*. U nenaglašenom slogu, npr. *vrb'a*, *'umerl*, što će biti prema *um'erla*, pa *xrdavo*. U Petrovom je selu *ar*, kao i u Čembi, npr. *s'arce*, *s'arp*, *Harvât*.

Stari mekani dental okluziv *t'* izjednačen je sa etimološkim *č* u srednjem palatalu afrikati (trorogi *č*), npr. *kči*, *ču* kao *člov'ik*. Međutim, postoji zvučni palatalni okluziv, npr. *med'a*, *xard'a*, *sladi*, *r'oden*. Njegovo čuvanje mogao bi biti mađarski utjecaj.

Što se tiče pripadnosti tih dvaju govora višem idiomu, govor Šica može se svrstati u štojske govor, a govor Petrovoga Sela jednako tako i među južne čakavce. U govoru Petrovoga Sela specifičan je razvoj dugoga *e* i *o* (u čak. obično *ie* – *uo*), iako samo fonetski. Vokal *e* dao je dvoglas čiji je drugi dio ili *a* pomaknuto prema *e*, ili čak *a*, npr. *piæt* // *piat*, *miaso*. Paralelno s tim, dugo *o* dalo je dvoglas kojemu je drugi dio također ne *o* nego *a*, npr. *nuaž* 'nož', *kruav* 'krov'. Stražnje, nisko inicijalno *u*- ima protezu *v*-, npr. *v'udica*, *v'ujac*, *vužûe*, *v'ugarski*. U nekim riječima inicijalno *o*- ima protezu *x*-, npr. *xorîj*, *xor'at*, prema *'otava* u Šicama.

Specifičan je i naglasak. U Čembi je ukinuta fonološku opozicija po melodiji (tonu), čuva se opreka po kvantiteti. Neweklowsky kaže da dok Ivšić, Brabec, Ivić bilježe intonaciju, on je nije mogao utvrditi, kao ni ja.¹⁵

S leksičko-semantičkoga polja donosim samo nekoliko riječi, što je manje poznato, *t'aman* znači 'lijen', a zabilježio sam i *tavaruš*, *čênski* – etnik od Čemba, *l'abda* 'lopta' iz mađarskoga.

Kao područje porijekla štojskih govora pretpostavlja se klin između Kupe i Une, južno od Kupe i zapadno od Une (Neweklowsky). Naravno, za to područje možemo pretpostaviti da je bilo kajkavsko, pa onda treba pomaknuti štoje dalje na istok i jug.

Nužno je monografski obraditi govor štoja (mogla bi se napisati odlična dizertacija o njima), kao što bi monografski trebalo opisati još neke skupine gradišćanskih govora, dok ih je u hrvatskom jeziku kao cjelini još mnogo takvih. Monografija bi mogla riješiti točnije i pitanje njihova zavičaja.

Prilozi

1. KARTA HRVATSKI JEZIČNI ATLAS

¹⁵ Naravno, intonacija je uvijek prisutna – jer ne može se izgovoriti nešto bez nekoga kretanja tona ili visine glasa, samo je bitno je li intonacija ili visina fonološka. Još često se piše, npr. da u nekom govoru postoje dva naglaska – kratkosilazni i dugosilazni, što je fonološki naravno krivo, jer ako nema opreke prema uzlaznome, to je onda samo fonetski ostvaraj, gdje norma može biti, određuje da se naglašeni slog realizira uglavnom silazno, jer sigurno nije uvijek tako ostvaren. Slično je kada se kaže, npr. da se «nastavak im. ž. r. u Asg. realizirao kao -o». To se kolokvijalno i može reći ,tako ako se zna o čemu se govori, međutim – to je loše jezikoslovno, terminološki – realizacija je fonetika, izgovor, a ne morfologija. Može se lingvistički reći: «nastavak je -o ili: dobiveno je -o, a to se o kao nastavak može realizirati // ostvarivati tako i tako (zatvoreno, otvoreno, diftonški....).

2. POPIS PUNKTOVA ZA *HRVATSKI JEZIČNI ATLAS* U DIJASPORI, u zemljama: Češka, Slovačka, Austrija (Gradišće), Mađarska

(Broj ispred imena mjesta broj je punkta *Hrvatskoga jezičnoga atlasa*, slijede istraživač(i) po *Upitniku HJA*, a u zagradi, za čakavske punktove, autor fonološkoga opisa.)

Upitnici istraženih govora za *Hrvatski jezični atlas* – čuvaju se u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu.¹⁶

Češka

371. Frelištof (Jevišovka, ranije Frölichsdorf) – Đuro Blažeka, Mijo Lončarić (Mijo Lončarić) (ča 86)

Slovačka

372. Novo Selo (Devínska Nová Ves) – Stipe Kekez, Mijo Lončarić (Augustin Dvorsky, Jozef Baláž, Emil Horák, Mijo Lončarić) (ča 87)

373. Hrvatski Grob (Chorvátsky Grob) – Ines Virč, Mijo Lončarić (Mijo Lončarić) (ča 88)

374. Jandrof (Jarovce) – Stipe Kekez (Antun Šojat) (ča 89)

Austrija

376. Pajngrt (Baumgarten) – Gerhard Neweklowsky (Helene Koschat) (ča 90 || OLA 148a)

377. Veliki Borištof (Großwarasdorf) – Đuro Blažeka, Mijo Lončarić (Zorka Kinda) (ča 91)

378. Filež (Nikitsch) – Irena Miloš (Božidar Finka, Antun Šojat) (ča 92)

379. Čemba (Schandorf) – Đuro Blažeka, Mijo Lončarić (Mijo Lončarić) (ča 93, OLA 147a - G. Neweklowsky)

380. Bajngrob (Weingraben) – Đuro Blažeka, Mijo Lončarić (Mijo Lončarić) (ča 94)

381. Stinjaki (Stinatz) – Gerhard Neweklowsky (Helene Koschat) (ča 95/OLA 146a)

382. Nova Gora (Neuberg) – Martina Kuzmić (Snježana Marčec) (ča 96)

383. Bandol (Weiden) (što)

Mađarska

386. Bizonja (Bezenye) – Ankica Čilaš Šimpraga (Mijo Lončarić) (ča 97)

387. Homok/Umok (Fertőhomok) /kaj/OLA 153/

388. Koljnof (Kópháza) – Maja Živko, Mijo Lončarić (Antun Šojat) (ča 98)

389. Hrvatski Židanj (Horvátzsídán) – Stipe Kekez (Mijo Lončarić) (ča 99)

390. Četar (Csatár) – Stipe Kekez (Mijo Lončarić) (ča 100)

391. Serdahel (Tothszerdahely) (Mijo Lončarić) /kaj/

392. Sentpal (Somogyzentpál) (Mijo Lončarić) /što/

393. Lukovišće (Lakocsa) (Antun Šojat) /kaj/

394. Martinci (Felsőszentmarton) (Ernest Barić) /što/

395. Kukinj (Kökény) /što/ (Mijo Lončarić, Ernest Barić)

396. Poganj (Pogany) (OLA 150/što/

397. Katolj (Kátoly) (Ernest Barić, Stevan Popović) /što/

398. Hajmaš (Nagyhajmás) – Ankica Čilaš Šimpraga, Mijo Lončarić

¹⁶ Zahvaljujem najprije mnogobrojnim ispitanicima, izvornim govornicima u svakom pojedinom mjestu, kolegama iz Mađarske i Austrije koji su pomogli pri istraživanjima, kao i ustanovama iz Mađarske, Austrije, Slovačke i Češke.

(Mijo Lončarić) (ča 101)

- 399. Sveti Andrija (Szentendre) (Mijo Lončarić) /što/
- 400. Tukulja (Tököl) (Mijo Lončarić) /što/
- 401. Baćin (Batya) (neistr.) /što/
- 401a. Dušnok (Dusnok) (Dalibor Brozović) (OLA 151)
- 402. Santovo (Hercegszanto) (Mijo Lončarić) /što/
- 402.a Kaćmar (Katymár) (neistr.) /što/

LITERATURA

Za ostale radove o gradišćanskohrvatskim govorima i govorima u susjednim zemljama vidi u djelima: Neweklowsky 1978, Lončarić 1998, Lisac 1996, Šimunović 2011.

Ernest Barić: *Mađarska. "Hrvatski jezik"*, 265-270.

Nikola Benčić: *Gradišćanski Hrvati. "Hrvatski jezik"*, 249-262. Werner Besch u. a. (Hrsg.): *Dialektologie. Ein Handbuch zur deutschen und allgemeinen Dialektforschung*. 2 Halbbände. Walter de Gruyter, Berlin und New York 1982-1983.

Ivan Brabec – 1996: *Govori podunavskih Hrvata u Austriji, Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 2, Zagreb 1966, str. 29-118.

Burgenland ORF : *Ungarisch wird für Sprachatlas gesammelt*. 11.iv. 2012. (Internet)
Ankica Čilaš Šimpraga, Lončarić, Mijo: *Najistočniji čakavski govor. Kajkaviana & alia*, 401-405.

Gradišćanskohrvatski rječnik – (1) Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik / Deutsch-Burgenländischkroatisch-Kroatisches Wörterbuch. Eisenstadt-Zagreb 1982. (2) *Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik / Burgenländischkroatisch-kroatisch-deutsches Wörterbuch*. Zagreb-Željezo 1991.

FO = *Fonološki opisi srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo 1981.

Stefan Geosits (ur.): *Die burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeiten*. Wien 1985.
Hrvatski jezični atlas – upitnici istraženih govora u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu.

Josip Lisac – 1998: *Uvod. Štokavski i torlački idiomi Hrvata. "Hrvatski jezik"* (ur. Mijo Lončarić), 177-194.

++ – 2009: *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb.

Mijo Lončarić – 1984: *Porijeklo gradišćanskih kajkavaca // Gradišćanski Hrvati*, Zagreb 1984. p. 121-132 (prerađeno *Porijeklo kajkavaca u Vedešinu i Umoku // Kajkavci Vedešina i Umoka : zbornik radova regionalne konferencije "Kajkavci med gradišćanskimi Hrvati"* Koljnof 2001. Budapest 2004. 115–127.

++ – 1996: *Mađarska i njemačka interferencija u hrvatskom jeziku. Studia Slavica Savariensia 1-2* (Szombathey1995) 212-221.

++ – 2005: *Kajkaviana & alia – ogledi o kajkavskom i drugim hrvatskim govorima*. Čakovec-Zagreb 2005.

++ (ur.) *Fonološki opisi, 1. Čakavsko narječje : fonološki opisi čakavskih govora obuhvaćenih "Hrvatskim jezičnim atlasom"*; izvršni urednik Anita Celinić (u tisku).

Mijo Lončarić, Ernestina Landau, Damir Horga, Ivo Škarić, *Croatian. Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Vse of the International Phonetic Alphabet...* by International Phonetic Association. London : Cambridge University Press, 2000.

Muhr, Rudolf/Schranz, Erwin/Ulreich, Dietmar (Hrsg.): *Sprachen und Sprachkontakte im pannonischen Raum. Das Burgenland und Westungarn als mehrsprachiges Sprachgebiet*. Wien 2005.

Edith Mülgaszner, Apollonia Veraszto: *Die Mundart von Schandorf im Burgenland*. 106 S. Graz, Univ., Dipl.-. Arb. 1986.

Gerhard Neweklowsky – 1974: *Die šćakavishe Mundart von Schandorf (Čemba) im südlichen Burgenland. Wiener Slavistisches Jahrbuch 20(1974) : 123-143*.

++ – 1978. *Die kroatischen Dialekte des Burgelandes und der angrenzenden Gebiete*. Wien.

++ – 1981: *Stinjaki (Stinatz; OLA 146a), Čemba (Schandorf; OLA 147a), Pajngrt (Baumgarten; OLA 148a) FO : 283-294*.

++ – 2010: *Die Sprache der Burgenländer Kroaten / Jezik gradišćanskih Hrvatov. Gradišćanskohrvatske studije 7.*

++– *Kroatische Dialekte im Burgenland, in Ungarn und der Slowakei*, projekt, Leitung G. Neweklowsky, 1994-1996, gefördert durch *Ost-West-Projekt*, Österreichische Akademie der Wissenschaften in Zusammenarbeit mit der Universität Budapest. Upitnici istraženih govora v. *Hrvatski jezični atlas*.

István Nyomárkay: *Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen mit einem rückläufigen Verzeichnis der Titelwörter*. Eisenstadt 1996.

Phonogrammarchiv – 1999: *The First Expeditions 1901 to Croatia, Brazil and the Isle of Lesbos. Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften; Gesamtausgabe der Historischen Bestände 1899-1950*. Series 1. Comments by Friedl Grünberg et al. OEAW PHA CD 7, 1999.

++ – 2009: *Croatian Recordings 1901-1936. - Series 11/1*: Herausgeber: Dietrich Schüller. Bearbeiterin: Gerda Lechleitner. Assistenz: Christian Liebl und Jakša Primorac. Mit Beiträgen von Walter Breu, Naila Ceribašić, Radoslav Katičić, Franz Lechleitner, Gerda Lechleitner, Mijo Lončarić, Grozdana Marošević, Dario Marušić, Gerhard Neweklowsky und Jakša Primorac. OEAW PHA CD 27, 2009.

Ivor Ripka: *Reliktné chorvátske narečia v okolí Bratislavy. Chorváti na Slovensku*. Bratislava 1996, 52-56.

Petar Šimunović: *Čakavska čitanka – tekstovi, prikazbe, priručni rječnik, bibliografija*. Zagreb 2011.

Sigfried Tornow: *Burgenlandkroatisch. Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens*. Bd 10: *Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens*. Klagenfurt/Celovec 2002 : 235-245.

Václav Vážný: *Čakavské nářečí v slovenském Podunají. Sborník Filosofické fakulty university Komenského v Bratislave*, V 47 (2), Bratislava 1927, 3-216.

Sanja Vulić – 2004: *Gradišćanskohrvatski govori Štoja u Mađarskoj, Pogledi*, god. III., br. 1., Budimpešta - Pečuh, 2004., str. 118.-121.

Der Ungarndeutsche Sprachatlas: Südungarn. Erster Halbband. Budapest 2008.

